

4. Шаповалова Г. В. Інноваційні процеси в сучасному медіатексті (функціонально-лінгвістичні аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08,, ” / Г. В. Шаповалова. – К., 2003. – 20 с.

Ю. М. Нідзельська
м. Житомир

СПІВВІДНОШЕННЯ СУТНОСТЕЙ ЦІННОСТІ, ОЦІНКА ТА МОВНА ОСОБИСТІСТЬ У ЛІНГВІСТИЦІ

Перш за все, варто зазначити, що сьогодні у межах сучасної лінгвістики глибоку зацікавленість у мовознавців викликають цінності як вагомі орієнтири етнокультур. Нерідко виникають труднощі у процесах інтерпретації цінностей, які належать іншому народу, те, що може видаватися нормою для одного лінгвокультурного середовища, сприймається як неприйнятне для іншого, що створює перешкоди для успішної інтеракції. Такі вчені: Н. Арутюнова, О. Вольф, В. Карасик, Г. Слишкін значно збагатили аксіологічну науку ідеями, які стосуються власне цінностей, включаючи оцінку та цінність у мові, ЦКС, типологію цінностей та ін. У мовознавстві вагомим поняттям для аналізу є *мовна особистість*, адже мова належить особі, а остання є її активним користувачем. Ю. Караулов розуміє мовну особистість як багатокomпонентний набір мовних здатностей, вмінь, готовностей до здійснення мовленнєвих дій різної складності, вчинків, які класифікуються, з одного боку, за видами мовленнєвої діяльності, а з іншого, за рівнем мови.

Відтак, він запропонував розуміти структуру мовної особистості, яка складається з трьох рівнів:

- 1) *вербально-семантичного*;
- 2) *когнітивного*; саме на цьому рівні відображено систему ціннісних орієнтирів особи;
- 3) *прагматичного*, який включає цілі, мотиви, інтереси та установки [6 : 29, 5].

Кожна мовна особистість є унікальною, має власний когнітивний простір, але можливо виділити національну інваріантну частину у її структурі. Неможливо вивчати мовну особистість, залишачись в межах мови в її структуралістському розумінні, обов'язковим є вихід за ці межі та включення у дослідження відповідних даних не тільки лінгвістики, але і суміжних дисциплін [4: 49, 50].

У структурі *мовної особистості* особливе місце займають *цінності* – найбільш фундаментальні характеристики культури, найвищі орієнтири поведінки. В. Карасик вважає, що між зовнішніми,

соціально-обумовленими, і внутрішніми, особисто-обумовленими цінностями, немає чітко окресленого кордону [5]. Вищезазначений вчений увів у науковий обіг поняття “ціннісна картина світу” (ЦКС), під яким запропонував розуміти систему моральних цінностей, етичних норм і поведінкових правил, яка реконструється у вигляді взаємопов’язаних оцінних суджень, що співвідносяться з юридичними, релігійними, моральними кодексами, загальноприйнятими судженнями здорового глузду, типовими фольклорними літературними сюжетами [5 : 3-16].

При вивченні ЦКС у мові варто ґрунтуватися на таких положеннях: ЦКС у мові включає загальнолюдську та специфічну частини; між оцінними судженнями спостерігають відносини включення та асоціативного перехрещення; у ЦКС існують найбільш суттєві для певної культури ціннісні домінанти. ЦКС в мові є проявом *семантичного закону*, згідно якого найбільш важливі предмети або явища життя народу отримують різноманітну номінацію. При міжмовному співставленні ЦКС виявляється, що відмінності між представленням певних концептів виражається значною мірою не у наявності чи відсутності певних ознак, а в частоті цих ознак та їх специфічному комбінуванні [5].

Зі свого боку, Н. Арутюнова вважає, що оцінна інтерпретація залежить від норм, прийнятих у певному суспільстві або його частині. При цьому світогляд і світосприйняття формують аксіологічні смисли, які пов’язані не тільки з мовцем, а й з адресатом у ситуації спілкування [2: 6]. Аксіологічне значення створюється в межах схеми, до якої входять суб’єкт, об’єкт, підстава й еталон оцінності [7: 32].

Категорія оцінки є складним лінгвокультурним утворенням, що формується в результаті взаємодії багатьох чинників вербального й невербального характеру. Вона здатна демонструвати значущі фрагменти загальнокультурного простору. Аксіологічне значення створюється в межах схеми, до якої входять суб’єкт, об’єкт, підстава й еталон оцінності, тому оцінка може варіюватися в засобах своєї експлікації [7: 32]. Більше того, у лінгвістиці *оцінку* розглядають як аксіологічний компонент лексичного значення. Такий підхід є закономірним, оскільки саме лексеми як основні одиниці передачі змісту конкретних та абстрактних сутностей зовнішнього світу не лише номінують власне оцінні ознаки, а й передають інформацію про об’єкти, які особа піддає мовленнєвій оцінці [3: 185]. Оцінка є формою існування цінностей.

Як це підкреслює М. Аліференко, вона може бути *емоційно-чуттєвою, раціонально-вербальною, прагматично-поведінковою*.

Найбільш відчутно цінність та оцінка пов'язані з такими мовними явищами, як: мовні/мовленнєві засоби вираження значення, парадигматичні відносини, які обумовлюються закономірностями варіювання та вибору номінативних одиниць. Цінність та оцінка як різновиди ідеального існують об'єктивно, незалежно від нашої свідомості; вони пов'язані мовленнєво-мисленнєвою діяльністю [1: 74]. Ціннісні орієнтири, вербалізуючись, беруть активну участь у процесах формування ЦКС. Усвідомлюючись суб'єктивно, цінності починають сприйматися як ідеал, що стає зразком для наслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алифференко Н. Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: Учебное пособие / Н. Ф. Алифференко. – М. : Флинта. Наука, 2010 – 224 с.
2. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений : Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 341 с.
3. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М. : Наука, 2002. – 280 с.
4. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М. : ИГДК “Гнозис”, 2003. – 288 с.
5. Карасик В.И. Культурные доминанты в языке / В.И. Карасик // языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – С. 166-205.
6. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987 – 259 с.
7. Миронова Н. Н. Дискурс-анализ оценочной семантики : учеб. пособие по языкознанию : (нем. яз) / Н. Н. Миронова. – М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 1997. – 158с.

М. В. Полховська
м. Житомир

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАСИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ В ГЕНЕРАТИВНІЙ ПАРАДИГМІ

Традиційно функціональна лінгвістика аналізує пасивні конструкції з прагматичних позицій. Як наслідок активні та пасивні конструкції, по-перше, трактують як семантично рівнозначні, по-друге, основні дискусії точаться стосовно наявності/відсутності агенса у пасивному дериваті. Результатом наукових розвідок стала розробка критеріїв, за пояснюють відсутність експліцитного агенса, зокрема 1) його невизначеність, 2) його анафорична передбаченість, 3) його